

Predgovor

V skupini slovenskih pokrajin, ki jih je robna lega in /ali pa izrazito ruralna struktura postavila med periferne, zavzema Kozjansko posebno mesto. Postavljena med reko Sotlo na vzhodu in griče ter hribe na zahodu, severu in jugu ji je težko točno opredeliti meje in obseg. Celo Sotla pokrajinsko ni posebej prepričljiva ločnica. Zgodovinski tok dogodkov je tod postavil mejo, tako da sodi meja na Sotli med najstarejše politične črte na slovenskem ozemlju. Čeprav živijo onstran reke (in meje) ljudje s podobnim jezikom in mentaliteto (nikjer drugje si nista narečni različici slovenščine in hrvaščine tako podobni!), je v zavesti obeh narodov ločnica načeloma jasna. Zgodovinska usoda krajev ob tem vzhodnem mejišču so – seveda ob še drugih dejavnikih in okoliščinah – zavirali rast nekaterih lokalnih središč, da bi prerasla v mala tržna naselja, kakršnih ima Slovenija precej. Tudi v času nagle industrializacije in urbanizacije slovenskega podeželja v drugi polovici 20. stoletja, ko je upravna razdelitev Slovenije na velike občine razpolagala z možnostjo forsiranega razvoja manjših urbanih središč kot razvojnih jeder perifernih pokrajin, je Kozjansko ta možnost obšla. Podobno kot na primer v Brkinih, Halozah, Suhi krajini in Mirenski dolini tudi na Kozjanskem obstoječim tržnim središčem upravljavci niso dodelili nove upravne funkcije (velike občine tistega časa tj. od reforme upravne razdelitve leta 1957 dalje so imele veliko upravno moč in so zato razvile vrsto služb v upravi, oskrbi in industriji) in te pokrajine so ohranile skoraj izključno ruralni značaj. Zato so kraji kot Podsreda, Pilštanj in Kozje ostali ob ohranjenih gradovih in dvorcih v bližini bolj kot ne zanimiva zgodovinska dediščina. Tem bolj pa so zato ohranili avtentično podeželsko podobo, strukturo in identiteto, ki je lahko danes tudi razvojna niša v svetu globaliziranih odnosov.

V nobeni drugi slovenski pokrajini ni oblikovanje zavarovanega območja tako pomembno poseglo v strukturo in identiteto območja kot na Kozjanskem, še manj pa predstavlja tako učinkovito in uspešno razvojno perspektivo. Govorimo o Kozjanskem parku, ki je med prebivalstvom območja dobro sprejet in navzven prepoznaven kot posrečena oblika kompromisov med protekcionizmom in razvojnimi ambicijami. Svojo funkcijo varovanja naravnih vrednot in zgodovinske in kulturne dediščine vrši na način, sprejemljiv različnim deležnikom in dokazuje, da je parkovni koncept lahko tudi razvojno naravnan, ne da bi ogrožal temeljev substance pokrajine, ki sta jih tako narava kakor družba razvili in pustili do danes. Marsikje so velikopotezno zasnovani zaščitni ukrepi dejansko konzervirali neko stanje, toda zaradi rigidnosti in strogosti ostajajo v očeh lokalnega prebivalstva med poglavitnimi ovirami. Tu ni tako in Kozjanski park posrečeno predstavlja enovitost Kozjanskega kot geografske celote in kot pokrajino s prepričljivo identiteto.

V tej monografiji je osrednje mesto namenjeno predstavitvi različnih družbenih vidikov, od reagiranja na katastrofe in političnega življenja do razvojnih politik in perspektiv na drugi strani. Med temi ima predstavitev prostorske identitete zelo vidno mesto. Literatura navaja za to območje še druga imena, kar izraža določeno zadrego prav glede identitete Kozjanskega. O imenu pa je dilem manj, ko se izpostavi Kozjanski park. Ob predstavitvi novejših izsledkov o delu in poslanstvu Kozjanskega parka postane jasno, da ima ta oblika prostorske organizacije vlogo nekakšnega

družbenega povezovalca, ki predstavlja pokrajino navzven. Kozjansko je pokrajina, na kateri se je mogoče učiti in tista, o kateri se mora učiti v različnih stopnjah in smereh geografskega izobraževanja in prav tako tista, ki jo je vredno obiskovati tudi zato, da v njeni izkušnji vsak pozoren obiskovalec odkriva »nauk zgodbe«.

Jernej Zupančič